

ΓΑΜΗΛΙΟΤΗΤΑ (Β. ΚΟΤΖΑΜΑΝΗΣ)

Η δημογραφική ανάλυση της γαμηλιότητας δύναται να γίνει αφενός μεν με βάση το φύλο (άνδρες ([ΑΣΚΗΣΗ](#)) / γυναίκες ([ΑΣΚΗΣΗ](#))), αφετέρου δε με βάση την πρότερη οικογενειακή κατάσταση των ατόμων (γαμηλιότητα πρώτων γάμων –πρωτογαμηλιότητα-/ συνολική γαμηλιότητα, ανεξαρτήτως της πρότερης οικογενειακής κατάστασης των ατόμων). Ταυτόχρονα, όπως και στην γονιμότητα, εάν τα στοιχεία μας το επιτρέπουν, μπορούμε να προχωρήσουμε τόσο στην συγχρονική όσο και στην διαγενεακή ανάλυση (την ανασύνθεση δηλαδή της γαμήλιας ιστορίας μιας η περισσότερων γενεών).

Οι βασικοί δείκτες που χρησιμοποιούνται για την μελέτη της γαμηλιότητας είναι οι εξής:

- 1) Το αδρό ποσοστό γαμηλιότητας:** λόγος των γάμων ενός έτους προς το μέσο πληθυσμό του ίδιου έτους, και γενικότερα, λόγος των γάμων μιας περιόδου στο μέσο πληθυσμό της ίδιας περιόδου. Επομένως αναλογών αριθμός γάμων σε μια χωρική ενότητα στην διάρκεια ενός έτους επί 1.000 κατοίκων της ίδιας χωρικής ενότητας στη διάρκεια του ίδιου έτους.
- 2) Τους ειδικούς κατά ηλικία) συντελεστές (ή ποσοστά) γαμηλιότητας (%):** λόγοι (πηλικά) γάμων (ανδρών/γυναικών) σε κάθε ημερολογιακό έτος από άνδρες/γυναίκες δεδομένης ομάδας ηλικιών –ή ηλικίας- προς τον πληθυσμό της ίδιας ομάδας ηλικιών - ή ηλικίας- και φύλου στα μέσα του ημερολογιακού έτους. Επομένως αναλογών αριθμός γάμων σε 1000 γυναίκες/άνδρες της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας.
- 3) Τους ειδικούς κατά ηλικία συντελεστές (ή ποσοστά) πρωτογαμηλιότητας:** λόγοι (πηλικά) των πρώτων γάμων (ανδρών/γυναικών) σε κάθε ημερολογιακό έτος από άνδρες/γυναίκες δεδομένης ομάδας ηλικιών –ή ηλικίας- προς τον συνολικό πληθυσμό της ίδιας ομάδας ηλικιών –ή ηλικίας- και φύλου στα μέσα του ημερολογιακού έτους. Επομένως αναλογών αριθμός πρώτων γάμων σε 1000 γυναίκες/άνδρες της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας.
- 4) Την μέση ηλικία στο γάμο (την μέση ηλικία δηλαδή στη σύναψη του γάμου).** Η ηλικία αυτή υπολογίζεται με βάση τον πίνακα γαμηλιότητας. Είναι δηλαδή ο μέσος σταθμισμένος των ποσοστών γαμηλιότητας του πίνακα αυτού και εκφράζεται σε έτη.
- 5) Την μέση ηλικία στον πρώτο γάμο.** Η ηλικία αυτή υπολογίζεται με βάση τον πίνακα πρωτογαμηλιότητας. Είναι δηλαδή ο μέσος σταθμισμένος των ποσοστών πρωτογαμηλιότητας που πίνακα αυτού.
- 6) Τον συνθετικό δείκτης γαμηλιότητας (ανδρών/γυναικών) , σε ένα ημερολογιακό έτος ή σε μια σειρά ετών:** Ο δείκτης αυτός δίδει τον αριθμό των γάμων που αναμένεται να συναφθούν από μια «πλασματική» γενεά 1.000 ατόμων (ανδρών/γυναικών), αν ακολουθήσει το πρότυπο γαμηλιότητας ενός έτους, δεχόμενοι αξιωματικά την απουσία θανάτων. Δίνεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γαμηλιότητας που προσμετρούνται στη διάρκεια του συγκεκριμένου έτους.
- 7) Τον συνθετικό δείκτης πρωτο-γαμηλιότητας (ανδρών/γυναικών) , σε ένα ημερολογιακό έτος ή σε μια σειρά ετών:** Ο δείκτης αυτός δίδει τον αριθμό πρώτων γάμων που αναμένεται να συναφθούν από μια «πλασματική» γενεά 1.000 ατόμων (ανδρών/γυναικών), αν ακολουθήσει το πρότυπο γαμηλιότητας ενός έτους, δεχόμενοι αξιωματικά την απουσία θανάτων. Δίνεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών πρωτο- γαμηλιότητας που προσμετρούνται στη διάρκεια του συγκεκριμένου έτους.

- 8) **Την τελική ένταση της γαμηλιότητας σε μια γενεά.** Ο δείκτης αυτός δίδει τον αριθμό των παντρεμένων σε μια πραγματική γενεά 1.000 γυναικών/ανδρών μέχρι τα 50 τους έτη. Προκύπτει από το άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γαμηλιότητας κατά ηλικία και προσμετράται ανάμεσα στα 15 και 50 έτη (ηλικίες που διανύουν τα άτομα της γενεάς αυτής τέμνοντας διαδοχικά ημερολογιακά έτη).
- 9) **Την τελική ένταση της πρωτο-γαμηλιότητας σε μια γενεά:** Αριθμός παντρεμένων για πρώτη φορά σε μια πραγματική γενεά 1.000 γυναικών/ανδρών μέχρι τα 50 τους έτη. Δίνεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών πρωτο-γαμηλιότητας κατά ηλικία και προσμετράται ανάμεσα στα 15 και 50 έτη (ηλικίες που διανύουν τα άτομα της γενεάς αυτής τέμνοντας διαδοχικά ημερολογιακά έτη).

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι, όταν ένα από τα δύο φύλα (άντρες ή γυναίκες), στις ίδιες η κοντινές ηλικίες, χαρακτηρίζεται από υπερπληθώρα ή αντίθετα, από έλλειψη ατόμων, αυτό έχει συνέπειες τόσο στην γαμηλιότητα του ίδιου όσο και στην γαμηλιότητα του άλλου φύλου. Πχ, εάν οι γυναίκες είναι πολύ περισσότερες από τους άνδρες στις ηλικίες που συνήθως παντρευόμαστε (χαρακτηριστική περίπτωση η περίοδος αμέσως μετά μια πολεμική σύγκρουση, βλ. πρώτο και δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο- Γερμανία), στην περίπτωση αυτή οι γυναίκες θα έχουν σημαντικές δυσκολίες να παντρευτούν, και αντίθετα οι άνδρες πολύ περισσότερες επιλογές (και επομένως ευκολία να συνάψουν γάμο). Οι άμεσες επιπτώσεις μιας τέτοιας κατάστασης είναι αλυσιδωτές, στο βαθμό που στην περίπτωση αυτή, σε μια κοινωνία που οι εκτός γάμου γεννήσεις δεν είναι «αποδεκτές», η προαναφερθείσα ανισορροπία στην «γαμήλια αγορά», οδηγεί αναπόφευκτα αφενός μεν στην πτώση της συγχρονικής γονιμότητας, αφετέρου δε στην συρρίκνωση της τελικής γονιμότητας των γυναικών των γενεών αυτών: οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην προαναφερθείσα συγκυρία υποχρεώνουν ένα τμήμα τους να μην συνάψει γάμο, και κατ'επέκταση να μην φέρουν στον κόσμο παιδιά... ..

Ας εξετάσουμε αναλυτικότερα τις επιπτώσεις των ανισορροπιών αυτών. Είναι προφανές ότι η σύναψη ενός δεσμού εμπλέκει δυο άτομα αντίθετου φύλου, γεγονός που υποθέτει, για το σύνολο μιας ανθρώπινης κοινότητας, την ύπαρξη, ανά πάσα στιγμή (σε ένα έτος για παράδειγμα), ισοδύναμου περίπου αριθμού αντρών και γυναικών διαθέσιμων να ενωθούν. Κατ' αναλογία, μπορούμε να αναφερθούμε και σε μια “γαμήλια αγορά”, όπου αντιπαράτιθενται “προσφορά” και “ζήτηση” υποψηφίων προς σύναψη γάμου και όπου η ισορροπία δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά υπό τον όρο -απαραίτητο αλλά όχι επαρκή- ότι ο αριθμός των “νυμφεύσιμων” κάθε πλευράς είναι ισοδύναμος.

Ας υποθέσουμε τώρα ότι υπάρχει κατά τη γέννηση ίσος αριθμός αγοριών και κοριτσιών και ότι η παιδική και νεανική θνησιμότητα είναι ίδια για το ένα και το άλλο φύλο. Όταν έρθει η στιγμή ενός δεσμού, οι γυναίκες και οι άντρες θα μπορούν να επιλέξουν ένα εταίρο από ένα ισοδύναμο αριθμό ατόμων του άλλου φύλου, αν το πλήθος των ατόμων των διαδοχικών αυτών γενεών είναι σταθερό και αν η μέση ηλικία στο γάμο είναι η ίδια για τους άντρες και τις γυναίκες. Ας υποθέσουμε εν συνεχεία ότι οι κοινωνικοί κανόνες ή το έθιμο οδηγούν τους άντρες να παντρευτούν γυναίκες πιο νέες από τους ίδιους (όπως συνήθως γίνεται στις ανεπτυγμένες βιομηχανικά κοινωνίες). Στην περίπτωση αυτή, αν η διαφορά ανάμεσα στη μέση ηλικία γάμου των γυναικών και των αντρών παραμένει σταθερή και αν οι διαδοχικές γενιές έχουν τον ίδιο αριθμό ατόμων, οι όροι ισορροπίας της αγοράς πληρούνται πάντα. Αλλά, όπως γνωρίζουμε, συχνά ο ετήσιος αριθμός γεννήσεων ποικίλλει, είτε για ειδικούς ιστορικούς λόγους είτε επειδή η γονιμότητα εμφανίζει κυκλικές κινήσεις. Το αποτέλεσμα, μακροχρόνια, είναι, εκτός των άλλων, και μια ανισορροπία ανάμεσα στο υπό γάμο δυναμικό των δυο φύλων. Ας φανταστούμε πχ ένα baby-boom, όπως αυτό που συνέβη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες: οι γυναίκες με το να παντρεύονται άντρες πιο ηλικιωμένους από αυτές, φτάνοντας στην ηλικία γάμου, θα βρεθούν μπροστά σε

ένα «ανεπαρκή» αριθμό αντρών, διότι οι αμέσως προηγούμενες γενιές, από αυτές του baby-boom, ήταν λιγότερο πολυάριθμες.

Ο γάλλος δημογράφος *Louis Henry* («Perturbations de la nuptialité, résultat de la guerre 1914-1918», *Population*, n° 2, 1966, σελ. 273-332) μελέτησε σε βάθος τις διαταραχές της «αγοράς γάμου» που προκάλεσε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και τους μηχανισμούς, που επέτρεψαν την προσαρμογή: αύξηση της διαφοράς ηλικίας στο γάμο μεταξύ των συζύγων, μετανάστευση αντρών και αύξηση της οριστικής αγαμίας των γυναικών. Στο παράδειγμα του *Louis Henry*, η ανισορροπία προήρχετο από ένα πλεόνασμα νέων κοριτσιών και ένα έλλειμμα νέων αντρών σε ηλικία γάμου. Η ισπανίδα δημογράφος *Ana Cabre* (“*Volverán tortolos y cigüenas*”, in *GARRIDO L., GIL CALVO E. (dir), Estraterias familiares*, Madrid, Alianza Editorial, 1993, σελ. 113-131) επανέθεσε με νέο τρόπο το πρόβλημα ασχολούμενη με την ασυμμετρία ανάμεσα στην υπόθεση ενός ελλείμματος ανδρών κι εκείνη ενός ελλείμματος γυναικών. Η *Cabre* από την μελέτη της καταλήγει σε ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα, διαπιστώνοντας ότι όταν ευρισκόμεθα ενώπιον ενός γυναικείου πλεονάσματος (όπως είναι η περίπτωση μετά από ένα baby-boom), η προσαρμογή επιτελείται με μια αύξηση της ηλικίας στο γάμο των γυναικών, γεγονός που τείνει να μειώσει τη διαφορά ηλικίας μεταξύ των συζύγων. Όταν, αντιθέτως έχουμε ένα ανδρικό πλεόνασμα, οι άντρες παντρεύονται πιο ηλικιωμένοι και η διαφορά ηλικίας μεταξύ των συζύγων μεγαλώνει. Κατ’επέκταση, υπάρχει μια ουσιώδης διαφορά ανάμεσα στους τρόπους προσαρμογής στις δύο προαναφερθείσες περιπτώσεις. Ο πρώτος τείνει να αποκαταστήσει την ισορροπία, δηλαδή να “εξαφανίσει την αιτία του προβλήματος, που είναι ακριβώς το γεγονός ότι οι σύζυγοι και οι γυναίκες τους δεν ανήκουν στις ίδιες γενιές”. Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση, η προσαρμογή έχει ως συνέπεια “να μεταφέρει το πρόβλημα στις μέλλουσες γενιές ανδρών, γεγονός που καθιστά την προσαρμογή ακόμα πιο δύσκολη, αν οι γενιές είναι οι ίδιες ελλειμματικές”. Το αποτέλεσμα είναι ότι ένα έλλειμμα γυναικών προκαλεί πολύ πιο έντονες διαταραχές. Στην πράξη, αυτό το ενδεχόμενο, αρκετά σπάνιο (στην Ισπανία όμως, για παράδειγμα, που είναι το αντικείμενο της μελέτης της *Ana Cabre*, το πρόβλημα εμφανίστηκε ήδη δυο φορές), μπορεί να απαντηθεί σε έναν πληθυσμό που χαρακτηρίζεται είτε από μια υψηλή εξωτερική μετανάστευση γυναικών είτε από μια υψηλή μετανάστευση (είσοδο στην χώρα) αντρών, είτε ακόμη από τον συνδυασμό των δύο αυτών φαινομένων....